

W XXI wieku ornitologia wciąż skrywa wiele tajemnic. Na naszej planecie żyją gatunki ptaków praktycznie nieznane nauce. Niektóre z nich są tak tajemnicze i rzadko obserwowane, że nie ma pewności, czy istnieją.

PIOTR GRYZ

www.ornitofrenia.pl

Rysunek modroary turkusowej oparty na okazach muzealnych.

Modroara turkusowa

Papugi to powszechnie znane ptaki, które często towarzyszą człowiekowi i trzymane są w niewoli. Niestety, należą też do najbardziej pokrzywdzonych przez człowieka grup ptaków. Dzięki ludziom wiele gatunków papug wyginęło, a kolejne stoją na krawędzi zagłady. Pośród nich są też takie, których istnienie nie jest pewne. Należy do nich przepiękna modroara turkusowa.

Papugi, będące jednymi z najbardziej popularnych grup egzotycznych ptaków, należą do rzędu papugowych Psittaciformes. Obejmuje on 392–408 gatunków (wliczając 16 gatunków wymarłych w czasach historycznych), grupowanych w 4–6 rodzinach i 94–101 rodzajach. Największymi żyjącymi przedstawicielami tego rzędu są przepiękne modroary *Anodorhynchus* z Ameryki Południowej. Ich nazwa pochodzi od niebieskiego upierzenia, które u poszczególnych gatunków ma różne odcienie. Niestety, wszystkie 3 gatunki modroar są dziś zagrożone wyginięciem, a jeden z nich być może już wyginął, choć wciąż ma status krytycznie zagrożonego. Ten gatunek to modro-

ara turkusowa *Anodorhynchus glaucus*, która w XX wieku była obserwowana tylko dwa razy i której istnienie nie jest pewne. Czy podobnie jak inne papugi wymarłe w czasach historycznych, należy już do przeszłości? A może gatunek ten jednak ocalał?

Turkusowa zagadka

Modroara turkusowa jest dużą papugą, osiągającą 70–74 cm, z charakterystycznym długim ogonem, mierzącym 34–38,1 cm. Upierzenie, jak nazwa wskazuje, jest zielonkawo-niebieskie z szarawym nalotem na głowie oraz szarym gardłem, górną częścią piersi i spodem ogona. Modroara turkusowa wyróżnia się też masywnym, hakowatym dziobem o długości 6,3–6,9 cm, nagą żółtą skórą wokół oka i dzioba oraz brązowymi lub ciemnobrązowymi tęczówkami (Forshaw 1978, Juniper i Parr 1998).

Upierzenie obu płci jest podobne, a ptaki juwenalne mogą być bardziej matowe i prawdopodobnie mają lotki pierwszorzędowe i sterówki węższe. Upierzenie immaturalne jest prawdopodobnie podobne do upierzenia dorosłych ptaków, ale ubarwienie może również być bardziej matowe, a lotki pierwszo- i drugorzędowe oraz sterówki węższe, szczególnie na końcach, oraz o bardziej matowym i brązowym lub szarawym zabarwieniu. Szata piskląt nie jest znana, można więc tylko domniamać, że była podobna do innych modroar.

Modroara turkusowa zamieszkiwała lekko zalesione łąki, bagna i brzegi rzek porośnięte palmami, w szczególności palmą jataj *Butia yatay*. Ostatnie badania wskazują, że mogła żyć również na łąkach i sawannach, niekoniecznie będąc zależną od palmy jataj, chociaż wcześniej sądzono, że jej głównym pokarmem były orzechy tej palmy (Papavero i Teixeira 2016). Tajemnicza modroara występowała w południowo-wschodniej Brazylii, w zachodnim Urugwaju i w północnej Argentynie. Prawdopodobnie także w południowym Paragwaju oraz w Boliwii, w pobliżu miasta Santa Cruz de la Sierra (Rodríguez i in. 2019). Większość stwierdzeń pochodzi ze środkowego biegu głównych rzek – Urugwaju, Parany i Paragwaju – oraz obszarów przyległych, zwłaszcza w prowincji Corrientes w Argentynie (Collar i in. 1992, Tobias i in. 2006). Rewizja przekazów historycznych sugeruje, że rozmieszczenie gatunku mogło być znacznie szersze i obejmować tereny aż do wybrzeża Santa Catarina (Brazylia) i być może dalej na północny wschód (Papavero i Teixeira 2016). Możliwe również, że jej zasięg sięgał jeszcze dużo dalej na północ. Wskazują na to liczące 9000 i 12 000 lat szczątki znalezione w kilku brazylijskich jaskiniach: Lapa

Vermelha, Lagoa Santa, Minas Gerais i Brejões, Município de Morro do Chapéu, Bahia (Tobias i in. 2006, Papavero i Teixeira 2016). Problem w tym, że nie jest do końca pewne, czy należą one do tego gatunku, czy do modroary błękitnej *Anodorhynchus leari*, która osiąga podobne rozmiary.

Równie zagadkowa jest biologia tego gatunku. Zgodnie z relacjami dawnych obserwatorów, papuga ta wydawała przenikliwe i nieprzyjemne dźwięki, opisywane jako „ararácá”. Jej okres lęgowy zazwyczaj przypadał na grudzień i styczeń. W gniazdach, które umieszczała w norach, na klifach, na stromych brzegach rzek lub rzadziej w dziuplach, składała 2 jaja (Azara 1805). To właściwie cała wiedza, którą dysponujemy na temat biologii lęgowej tego enigmatycznego gatunku. Nie wiadomo również, czy wciąż on istnieje.

Poszukiwacze zaginionej ary

Znanych jest tylko kilka wiarygodnych stwierdzeń modroary turkusowej z XX wieku (BirdLife International 2021), a weryfikację historycznego rozmieszczenia gatunku komplikują trudności w dotarciu do dawnych relacji lub ich niedokładność. Niestety, najprawdopodobniej turkusowa modroara jest gatunkiem wymarłym. W każdym razie była uznawana za taki do roku 2000, kiedy to przeklasyfikowano ją na krytycznie zagrożoną wyginieciem (kategoria CR). Zmiana statusu modroary turkusowej wynika z założenia, że gatunek ten mógł przetrwać na niezbadanych obszarach swojego niegdyś rozległego zasięgu. Tę teorię wspierają także niepotwierdzone, ale ciągłe relacje miejscowej ludności. Czy jednak naprawdę oznacza to, że modroara wciąż istnieje?

Wiadomo, że w drugiej połowie XVIII wieku był to gatunek liczny na wschodnim brzegu rzeki Urugwaj, a w Paragwaju już coraz rzadszy (Collar i in. 1992). Relacje takich przyrodników, jak Félix de Azara y Perera (1742–1821) i Alcide d’Orbigny (1802–1857), z ich podróży wzdłuż rzeki Paran sugeruj, że na początku XIX wieku był to gatunek nadal lokalnie liczny lub doc liczny. Niestety, po 1860 r. najwyraźniej coraz rzadszy. W tym czasie schwytano bardzo niewiele ptaków do hodowli w niewoli (Collar i in. 1992). Nie pozyskano też żadnym okaz muzealnych, co sugeruje, że już w drugiej połowie XIX w. miało miejsce załamanie liczebności tego gatunku. Potwierdza to spis argentyńskiej fauny przeprowadzony w 1895 roku przez słynnego argentyńskiego przyrodnika Eduardo Ladislao Holmberga (1852–1937), uznający modroar turkusową za gatunek „bardzo rzadki” (Holmberg 1939, Papavero i Teixeira 2016).

W roku 1979 brazylijscy ornitologowie Helmut Sick i Dante Martins Teixeira odnotowali, że gatunek ten nie zosta stwierdzony w XX wieku, co było prawd w momencie publikacji (Sick i Teixeira 1979, Collar i in. 1992). Wyprawy ornitologów do południowo-zachodniego Paragwaju w latach 90. XX wieku również nie przyniosły żadnych stwierdzeń modroary turkusowej, podobnie jak poszukiwania przeprowadzone przez Joe Cuddy’ego i Tony’ego Pittmana w roku 1992. Krzyy jedynie pogłoski, że widziano modroary u handlarza ptakami w Rosario w Argentynie.

Z XX wieku pochodzą tylko dwa w miarę wiarygodne stwierdzenia żywych ptaków, które opublikowano później. Pierwsze pochodzi z Urugwaju, z roku 1951, a drugie z Brazylii z początku lat 60. Wikszoc innych obserwacji, relacji oraz pogosek o przetrwaniu populacji modroary turkusowej, a także doniesienia o jej obecności w prywatnych kolekcjach, zostało zakwestionowanych. Z drugiej strony relacje miejscowej ludności mogą wskazywa, że gatunek ten utrzymywa się w okolicach miasta Corrientes w Argentynie prawie do roku 1930 (Papavero i Teixeira 2016). Niestety, badania na przełomie XX i XXI wieku przeprowadzone w Brazylii w okolicy Corrientes i Rio Grande do Sul nie wykazały żadnych dowodów na obecnoc gatunku. Krytyczną ocen przekazów historycznych zaprezentowali Collar i in. (1992), uznającą gatunek za wymarły w latach 90. XX w. W Brazylii uznano modroar za gatunek wymarły w skali kraju w roku 2014. Jednak w roku 2018 nowe, ilościowe podejście do analizy prawdopodobieństwa globalnego wyginiecia pozwoliło ustalic, że gatunek ten należy uznac za wciz istniejący, ale krytycznie zagrożony (Butchart i in. 2018). Zostało to oficjalnie potwierdzone przez BirdLife International w roku 2020 (BirdLife International 2021). Zakładającą, że gatunek ten nadal istnieje, szacuje się, że światowa populacja składa się z mniej niż 20 dojrzałych osobników (BirdLife International 2021). Za prawdopodobną przyczyn wyginiecia modroary turkusowej uznaj si wyciecie dużych połaci jej ulubionej palmy jataj, choć wydaje się, że istotne mogło być także niszczenie innych siedlisk, np. lasów galeriowych, oraz polowania i chwytanie ptaków do niewoli. Obecnie brak jest jakichkolwiek potwierdzonych dowodów na istnienie tego fascynującego gatunku.

Literatura

- BirdLife International 2021. Species factsheet: *Anodorhynchus glaucus*. Dostep z: <http://www.birdlife.org> z dnia 29/05/2021.
- Butchart S.H. i in. 2018. Which bird species have gone extinct? A novel quantitative classification approach. *Biological Conservation* 227:9–18.
- Collar N.J. i in. 1992. *Threatened birds of the Americas*. The ICBP/IUCN Red Data Book. Third edition, part 2. International Council for Bird Preservation, Cambridge, United Kingdom.
- Forshaw J.M. 1978. *Parrots of the World. Second edition*. Lansdowne Editions, Melbourne, Australia.
- Holmberg E.L. 1939. Las aves argentinas. Reedicin del capítulo “Aves de la Fauna Argentina” publicado en el Segundo Censo de la República Argentina (1895). *Hornero* 7(2):142–233.
- Juniper T., Parr M. 1998. *Parrots. A Guide to the Parrots of the World*. Pica Press, Robertsbridge, UK.
- Papavero N., Teixeira D.M. 2016. Um breve histórico das araras do gnero *Anodorhynchus* Spix, 1824 (Aves, Psittaciformes). *Arquivos de Zoologia* 47:1–32.
- Rodríguez O. i in. 2019. Status and distribution of Paraguayan macaws (Aves: Psittacidae) with a new country record. *Papeis Avulsos de Zoologia* 59:e20195960.
- Sharpe C.J., Collar N. 2022. Glaucous Macaw (*Anodorhynchus glaucus*), wersja 2.0. W: *Birds of the World* (N. D. Sly, red.). Cornell Lab of Ornithology, Ithaca, NY, USA.
- Sick H., Teixeira D.M. 1979. Notas sobre aves brasileiras raras ou ameaçadas de extinao. *Publicação Avulsas do Museu Nacional* 62:1–39.
- Tobias J.A. i in. 2006. Lost and found: a gap analysis for the Neotropical avifauna. *Neotropical Birding* 1:4–22.